

ARAP BAHARI SONRASI DÖNEMDE BÖLGESEL GÜVENLİK KOMPLEKSİ BAĞLAMINDA İRAN'IN LÜBNAN SİYASETİ

IRAN'S LEBANON POLICY IN THE CONTEXT OF REGIONAL SECURITY COMPLEX THEORY IN THE POST-ARAB SPRING PERIOD

Arş. Gör. Dr. Çağla MAVRUK CAVLAK
Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler
Fakültesi, Kamu Yönetimi Bölümü
cmavrukcavlak@nevsehir.edu.tr
ORCID No: 0000-0003-1079-8442

Öğr. Gör. Dr. Ali GÖK
Gaziantep Üniversitesi, İslahiye İktisadi ve İdari
Bilimler Fakültesi, Kamu Yönetimi Bölümü
aligok86@gmail.com
ORCID No: 0000-0002-0734-459X

ÖZET

Soğuk Savaş sonrası evrilen uluslararası sistemde güvenlik anlayışını bölgesel dinamikler bağlamında ele alan “bölgesel güvenlik kompleksi teorisi”, Kopenhag Okulu'nun yeni güvenlik yaklaşımı çerçevesinde yaptığı çalışmalar kapsamında ortaya koyduğu bir kuramsal çerçevedir. Karşılıklı güvenlik bağımlılığını başta mesafe olmak üzere coğrafik özelliklerle bağdaştıran bölgesel güvenlik kompleksi teorisine göre, coğrafi olarak birbirine yakın komşu ülkeler, bölgesel iç güvenlik dinamikleriyle ve tehdit algılarıyla birbirlerine bağlıdırlar. Bu kapsamda sınıflandırılan “Ortadoğu güvenlik kompleksi” de iş birliği ve çatışmanın sürekli yaşandığı ve İran, Suudi Arabistan, İsrail gibi bölgesel güçleri de içine alan bir komplekstir. Ortadoğu güvenlik kompleksi içerisinde İran, bölgesel bir güç olarak Arap Baharı ayaklanmalarının Suriye'ye sıçramasıyla birlikte tehdit algısını arttırarak savunma hattını sağlamlaştırmaya odaklanmış ve bu güvenlik kompleksinde güçlü bir devlet-dışı aktör olan Hizbullah ile ortak tehdit algısına, karşılıklı güvenlik bağımlılığına ve kimliksel bağa dayanan iş birliğine önem vermiştir. Bu önermeden yola çıkılarak, yapılan çalışmada İran'ın Arap Baharı sonrası dönemde, Hizbullah üzerinden Lübnan'a yönelik uyguladığı siyasetin incelenmesi amaçlanmıştır.

ABSTRACT

The “Regional Security Complex Theory”, which deals with security in the context of regional dynamics in the international system that evolved after the Cold War, is a theoretical framework put forward by the Copenhagen School. According to this theory, which relates mutual security interdependence with geographical features, neighboring countries are interconnected by regional internal security dynamics. The “Middle East Security Complex” which is also classified in this context, is a complex where cooperation and conflict are constantly experienced and includes regional powers such as Iran, Saudi Arabia and Israel. Within this complex, Iran, as a regional power, focused on consolidating its defense line with the spread of the Arab Spring uprisings into Syria, and attached considerable importance to cooperation based on mutual security interdependence, threat perception and identity connection with Hezbollah, a powerful non-state actor in this security complex. Based on this proposition, the study aims to examine Iran's policy towards Lebanon over Hezbollah in the post-Arab Spring period.

Geliş Tarihi:

14.09.2021

Kabul Tarihi:

13.10.2021

Yayın Tarihi:

30.12.2021

Anahtar Kelimeler

Güvenlik
Bölgesel Güvenlik
Kompleksi Teorisi
Arap Baharı
İran
Lübnan

Keywords

Security
Regional Security
Complex Theory
Arab Spring
Iran
Lebanon

<https://doi.org/10.30783/nevsosbilen.995587>

Mavruk Cavlak, Ç. ve Gök, A. (2021). Arap Baharı Sonrası Dönemde Bölgesel Güvenlik Kompleksi Bağlamında İran'ın Lübnan Siyaseti. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 11(4), 2131-2145.

GİRİŞ

Lübnan coğrafi konumu ve kimliksel özellikleri gereği Ortadoğu güvenlik kompleksinde stratejik bir konuma sahiptir. Lübnan topraklarının Doğu Akdeniz’de Ortadoğu’nun denize çıkış noktasında bulunması, İsrail-Suriye arasındaki tampon bölge özelliği ve çok kimlikli yapısı Lübnan’ın Ortadoğu’da siyasal ve toplumsal değişimin merkezinde olmasına neden olmuştur (Altunışık, 2007: 5-6; Tüysüzoğlu, 2013: 116-117). Lübnan’ın bu stratejik özelliklerinden faydalanmak isteyen başta İran olmak üzere bölge aktörleri, Lübnan’ın iç yapısına ait kimliksel özellikleri de kullanarak, Lübnan’da etkin olabilmeyi ve bölgesel güvenlik komplekslerine Lübnan’ı dahil edebilmeyi hedeflemiştir.

Bu çalışma Barry Buzan ve Ole Waever tarafından ortaya konan bölgesel güvenlik kompleksi teorisi çerçevesinde İran’ın Lübnan siyasetini analiz etme amacı taşımakla birlikte, “İran’ın bölgesel güvenlik kompleksinde Lübnan’ın neden stratejik bir öneme sahip olduğu” sorusuna cevap aramaktadır. Çalışmada, nitel araştırma desenlerinden birisi olan vaka çalışması kullanılmakla birlikte, teori olarak bölgesel güvenlik kompleksinin, derinlemesine analiz için de İran ve İran’ın Lübnan siyasetinin vaka olarak seçilmesinin belirli nedenleri vardır.

Soğuk Savaş sonrası dönemde güvenlik sorunlarını açıklamak adına Samuel Huntington’un ortaya koyduğu Medeniyetler Çatışması yaklaşımı tezine eleştiri olarak, sorunların medeniyetler arasında değil, bölgeler arası ya da bölge içi sorunlardan kaynaklandığını ileri süren bölgesel güvenlik kompleksi teorisi benzer problemler yaşayan devletler nedeniyle bazı coğrafi bölgelerin bir kompleks oluşturduğunu savunmaktadır (Buzan ve Waever, 2003: 40-42). Bu yaklaşım kapsamında Ortadoğu bölgesi bir bölgesel kompleks olarak uluslararası güvenlik açısından büyük önem taşımakta ve teorinin argümanlarını test etmek bakımından önemli bir örneği teşkil etmektedir. Ortadoğu bölgesi, güç dengesi prensibinin egemen olduğu ve benzer güvenlik kaygılarına sahip olan rejim ve devletlerden oluşan çatışmaya dayalı bir bölgesel güvenlik kompleksi olarak tanımlanmaktadır (Buzan ve Waever, 2003: 187). Ortadoğu’da Müslümanlar çoğunlukta olsalar da Maruni Hristiyanlar ve Ortodokslar gibi gayrimüslim dini azınlıkların çeşitli bölge ülkelerine dağılmış durumda olmaları ve buna ek olarak, Sünni ve Şii gruplar arasındaki ayrılıklar ve kendi içlerindeki mezhepsel bölünmeler çatışmalar ve rekabetler üzerinden bir bölgesel güvenlik kompleksinin oluşmasına zemin hazırlayan en önemli sebeplerdendir (Hinnebusch, 2003: 55-56). Bu noktada özellikle İran’ın başta Suudi Arabistan olmak üzere Arap ülkeleri ile etnik ve mezhepsel nedenlere dayalı ve çatışmaya dönüşebilen bir rekabeti bulunması, İran’ı Ortadoğu güvenlik kompleksini etkileyen en önemli aktörlerden biri yapmaktadır. Bu açıdan Ortadoğu güvenlik kompleksinde yer alan “Araplara karşı Arap olmayanlar” ve “Arapların kendi içlerinde” olan çatışma dinamiğinde İran’ın “Arap olmayan” kategorisinin en önde gelen temsilcisi olduğunu söylemek mümkündür (Buzan ve Waever, 2003: 190). Söz konusu rekabete İran’ın bölgede etkili konumda olan İsrail ve Suudi Arabistan ile karşılıklı kamplaşarak girdiği bölgesel güç olma mücadelesi de eklendiğinde, güç dengesini sağlayabilmek adına Ortadoğu bölgesel güvenlik kompleksinde Hizbullah üzerinden Lübnan ve Suriye ile kurduğu ittifak önemli bir konuma sahip olmuştur.

İran’ın Suriye ve Lübnan’da Hizbullah ile konjonktürel ittifaka dayalı oluşturduğu bölgesel güvenlik kompleksi hem jeopolitik hem de kimliksel faktörlere önemli bir ağırlık vererek şekillenmiştir. Bu açıdan İran’ın Lübnan ve Suriye ile ittifakının daha çok İsrail ve Suudi Arabistan dolayısıyla ABD tehdidini dengelemeyi ve algılanan bu tehdide karşı caydırıcı bir güç oluşturmayı hedeflediği söylenebilir. Her ne kadar İran’ın bölgesel güvenlik kompleksi İran nüfuzunu Ortadoğu bölgesinde kuvvetlendirmek ve genişletmek için 1979 İran Devrimi’nden itibaren kapsam ve ölçek olarak artan tarihsel, siyasal, mezhepsel (kimliksel), ekonomik ve sosyo-kültürel bağlara kadar uzansa da bu çalışmanın sınırlılığı bağlamında ağırlıklı olarak Arap Baharı sonrasındaki süreç değerlendirilecektir.

Arap Baharı’nın başlattığı dönüşüm, Ortadoğu’nun güç dengesinde değişikliklere neden olmuş, dolayısıyla bu durum bölgesel aktörlerin politikalarını tekrardan revize etmelerine sebebiyet vermiştir. Bu süreçte Arap Baharı’nın özellikle Suriye’yi etkilemesiyle birlikte, İran’ın önemli bir müttefikini kaybetme ihtimalinin doğması, “Şii eksenini kurumsallaştırmak” gibi İran’ın bölgesel güvenlik

kompleksinin belirleyici unsurlarından olan kimlik tabanlı yaklaşımın önemini arttırmıştır. Bu durum, Şii eksenini koruyabilmek adına İran'ın Hizbullah ile birlikte Suriye'deki çatışmalara daha fazla entegre olmasına sebebiyet vermiştir. Bu noktada özellikle Arap Baharı ile birlikte karşılıklı bağımlılığın odak noktası olan Lübnan'ın, İran'ın bölgesel güvenlik kompleksinde belirleyici temel aktör olduğu ve bu nedenle de Hizbullah'ın Lübnan siyasetinde konumunu koruması gerektiği sonucuna ulaşmak mümkündür. Bu çıkarımlar doğrultusunda, öncelikle çalışmanın kuramsal çerçevesini oluşturan bölgesel güvenlik kompleksi teorisinin temel varsayımları incelenecektir. İkinci bölümde, Arap Baharı sonrası İran'ın bölgesel güvenlik kompleksi ele alınacak olup, akabinde "Ortadoğu'da bölgesel güvenlik kompleksinde coğrafi ve kimliksel özelliklerin rolü nedir?" sorusu çerçevesinde Lübnan'ın bölge siyasetindeki önemi ortaya konmaya çalışılacaktır. Son olarak bölgesel güvenlik kompleksi teorisi çerçevesinde İran'ın Lübnan siyaseti analiz edilecektir.

1. KOPENHAG OKULU VE BÖLGESEL GÜVENLİK KOMPLEKSİ TEORİSİ

Uluslararası İlişkiler disiplinindeki en önemli çalışma konularından biri olan güvenlik, Soğuk Savaş'ın son dönemlerine kadar geleneksel bir anlayışla ele alınmış, 1980'li yıllarla birlikte Barry Buzan ve Ole Waever öncülüğünde Kopenhag Okulu tarafından kapsamlı ve farklı bir analiz düzeyi ortaya konulmaya çalışılarak yeni bir güvenlik yaklaşımı oluşturulmuştur. Bu açıdan Kopenhag Okulu güvenlik alanındaki teorileşme döneminde realist/geleneksel güvenlik yaklaşımının "aktör-tehdit-politika" üçlemesinin eleştirisi olarak doğmuştur. Bir başka deyişle Okul, geleneksel güvenlik yaklaşımında devletin tek güvenlik aktörü olarak görülmesine, devletlerin sadece askeri güç ile tehdit altında olduğu anlayışına ve bu tehditlerle baş etmek için güç dengesinin sağlanması gerektiği anlayışına tepki olarak ortaya çıkmıştır (Açıkmeşe, 2011: 45-57). Bu tepki çerçevesinde Okul, güvenlik çalışmalarına geliştirdiği üç yaklaşımla katkıda bulunmuştur. Bu yaklaşımlar sektörel analiz¹, güvenlikleştirme² ve bölgesel güvenlik kompleksi'dir³.

Bu çalışmanın kuramsal çerçevesini de oluşturan bölgesel güvenlik kompleksi kavramı ilk olarak Barry Buzan tarafından "ulusal güvenlikleri birbirinden ayrı değerlendirilemeyecek şekilde, birincil güvenlik endişeleri birbirleriyle yakından bağlantılı olan devletler grubu" olarak tanımlanmıştır (Buzan, 1983: 106). Buzan'ın bölge odaklı yaptığı bu konstrüktivist kavramsallaştırma, 2003 yılında Ole Waever ile birlikte yazdığı "Regions and Powers: The Structure of International Security" adlı kitapta diğer güvenlik sektörlerini, devlet dışı aktörleri ve güvenlikleştirme yaklaşımını da bir bütün olarak

¹ Kopenhag Okulu'nun güvenlik çalışmalarına getirdiği en önemli yenilik güvenliği beş ana sektörde ele almasıdır. Buzan, Waever ve Wilde, askeri, siyasi, ekonomik, sosyal ve çevresel boyutları analizi içerisine alarak, güvenliği sektörel olarak daha dar bir alanda ele almışlardır. Bu yaklaşıma göre askeri kaynaklı tehditler toplumlar için tek bir güvensizlik sebebi değildir. Diğer sektörlerdeki tehditler de hem bireysel hem de diğer sektörleri özellikle askeri sektörü etkileyerek bir güvensizlik sebebi oluşturmaktadır (Buzan, Waever ve Wilde, 1998: 7).

² Kopenhag Okulu'nun birçok çalışmasına temel teşkil eden ise güvenlikleştirme yaklaşımıdır. Güvenlikleştirme kavramı, ilk olarak 1995 yılında Ole Waever tarafından kullanılmış; daha sonra Kopenhag Okulu'nun diğer yazarları tarafından da kullanılan bir teoriye dönüşmüştür. Waever "bir şeyi gerçekten güvenlik sorunu yapan nedir?" sorusundan hareketle güvenlikleştirme yaklaşımını açıklama çabasındadır. Waever'ın güvenlikleştirme yaklaşımına göre, güvenlik nesnel bir durum değil, belirli bir sosyal inşanın sonucudur. Olgular sosyal inşa süreciyle birlikte, belli söz edimler (speech-acts) yoluyla güvenlik tehdidi olarak algılanır. Böylelikle devlet, güvenlik konusu haline getirilen söz konusu olgular üzerinden yaşam hakkı iddiasıyla özel bir hak talep edebilir ve bu tehdide karşı normal kuralların ve siyasi süreçlerin kapsamı dışında, gerekli her türlü olağanüstü tedbiri alma hakkını elde edebilmektedir (Waever, 1995: 53-56). Bu teoriye göre bir olgunun gerçek bir tehdit olup olmadığı önemli değildir. Bu teori, belirli bir sorunun nasıl, neden ve niçin güvenlik meselesine dönüştüğünün anlaşılmasını sağlamaktadır. Devleti ilgilendirebilecek herhangi bir sorun siyasal alanın dışında, siyasal alanda veya güvenlik alanında değerlendirilebilmektedir. Sorun siyasal alanın dışında ise devlet bu sorunla ilgili değildir. Konu, devlet politikasının bir meselesi haline gelmişse artık siyasallaşmıştır ve toplumu da ilgilendiren bir mesele haline gelmiştir. Sorunun güvenlik meselesi haline gelmesi ise, olağanüstü ve acil tedbirler gerektiren tehditmiş gibi algılanmasıyla veya algılatılmasıyla olmaktadır (Buzan, Waever ve Wilde, 1998: 23-24).

³ Alagöz'ün yaklaşımına göre söz konusu teori genel olarak Kopenhag Okulu'nun diğer yaklaşımları gibi Avrupa merkezli üretildiği için söz konusu bölgeyi açıklamaya çalıştığı söylenebilir. Ancak bu yeniden tanımlamayla birlikte uluslararası (küresel) güvenliğe karşı bölgesel güvenliğin ön plana çıkarıldığı bir yaklaşım olarak güvenlik alanındaki tartışmalara dâhil edilmiştir. Alagöz'e göre bu güncelleştirmeyle birlikte bölgesel güvenlik kompleksi teorisi aslında güvenlikleştirme yaklaşımının küresel siyaset alanında pratik bir hale dönüşmesidir. Çünkü devletler güvenlikleştirdikleri tehditler üzerinden ortak hareket edebilmektedirler (Alagöz ve Kandemir, 2015: 114).

kapsayacak şekilde güncellenerek “bölgesel güvenlik kompleksleri teorisi” adıyla Kopenhag Okulu’nun güvenlik çalışmalarından biri olarak teorileştirilmiştir (Buzan ve Waever, 2003). Bu çalışma ile Buzan ve Waever (2003: 4), temel olarak güç dağılımının güvenlik ilişkileri üzerinde bir etkisinin olabileceğini, fakat bunun devletlerarası güvenlik ilişkilerini belirlemediğini öne sürmüşlerdir. Teori, bölgeleri sadece güvenlik açısından ele almış ve bölgelerin içerisine dahil edilen ülkeler, güvenlik ilişkileri göz önünde bulundurularak belirlenmiştir.

Güvenlik ile coğrafi konum ve bölge arasındaki ilişkiyi karşılıklı güvenlik bağımlılıkları çerçevesinde ele alan bölgesel güvenlik kompleksi kavramı, dostluk veya düşmanlık kalıplarını karşılıklı güvenlik bağımlılığı modelleri şeklinde tanımlamaktadır. Yani bir bölgesel kompleksin güvenlik karakteri genellikle bu kompleks içerisinde yer alan aktörler arasındaki ortak kültür, etnik ilişkiler, bölgesel güç dağılımı gibi faktörlerden etkilenen ve uzun süredir devam eden dostluk (iş birliği) veya düşmanlıklar etrafında gelişebilir.

Bir bölgenin bölgesel güvenlik kompleksi olarak tanımlanabilmesi veya bir bölge ülkenin bölgesel güvenlik kompleksi oluşturabilmesi için çeşitli faktörler bulunmaktadır. Bunlar: 1- Bölgesel güvenlik kompleksini diğer bölgelerden ayıran belirli bir coğrafi sınırın bulunması, 2- İki ya da daha fazla aktörün bölgesel güvenlik kompleksi içinde yer alması ve bu aktörlerin coğrafi konumları bakımından birbirine yakın olması, 3- Düşmanlık ve dostluk ilişkileri bakımından güvenlik algılarının birbirleriyle bağlantılı olması, yani komşuluk, savunma, çıkar, tehdit, şüphe veya korku içeren güçlü ilişkilerin varlığı (Buzan ve Waever, 2003: 45-47; Şilibekova, 2007: 1320).

Bölgesel güvenlik kompleksinin temel önermesi, çoğu tehdidin kısa mesafelerde uzun mesafelere göre daha kolay yayılacağından, güvenliğin karşılıklı bağımlılığının normal olarak bölgesel tabanlı kümeler halinde şekillendiğidir. Tarihsel olarak birçok devlet, öncelikle komşularının yetenekleri ve niyetleriyle ilgilenmiştir. Bu nedenle güvenikleştirme süreçleri ve dolayısıyla karşılıklı güvenlik bağımlılığının yoğunluğu bu tür kompleksler içindeki aktörler arasında, kompleksin dışındaki aktörler arasında olduğundan daha yoğundur. Bölgesel güvenlik komplekslerine, küresel güvenlik konuları kapsamlı bir şekilde nüfuz etmiş olabilir, ancak yine de bölgesel dinamikleri, küresel güçler tarafından belirlenen modellerden önemli ölçüde özerkliğe sahiptir (Buzan ve Waever, 2003: 4).

Bir bölgesel güvenlik kompleksi mutlaka güvenikleştirme dinamiklerini içermelidir. Bu genellikle bölgedeki aktörlerin bir sorunu ortak bir güvenlik tehdidi olarak algılayarak güvenikleştirmeleri birbirlerini güvenlik altına aldıkları anlamına gelir (Buzan ve Waever, 2003: 56). Buzan (1983: 106) “bir grup ülkenin temel güvenlik kaygılarının, gerçekçi bir şekilde birbirinden ayrı düşünülemez kadar birbirine bağlanması” diye tarif ettiği bölgesel güvenlik kompleksinde coğrafi yakınlığı, güvenliğin önemli bir faktörü olarak vurgulamıştır. Bu noktada Buzan ve Waever (2003: 11), devletlerarası artan karşılıklı güvenlik bağımlılığını, uluslararası sistem düzeyi yerine bölgesel alt sistemler düzeyinde incelemiştir. Bölgesel güvenlik kompleksi, “temel güvenikleştirme süreçleri birbirleriyle bağlantılı, güvenlik problemleri birbirinden ayrı olarak anlaşılabilir ya da çözülemez aktörler bütünü (kümesi)” olarak tanımlanmıştır (Buzan ve Waever, 2003: 11).

Buzan ve Waever’a göre güvenlik kompleksleri dört temel şekilde sınıflandırılabilir. Bu sınıflandırma bölgesel güvenlik kompleksleri içerisindeki aktörler arasındaki nitelikler ve güç dağılımına göre yapılmıştır. Buna göre, bir bölgesel güvenlik kompleksi standart, merkezi, büyük güç veya süper kompleks olarak sınıflandırılabilir. Standart bölgesel güvenlik kompleksleri çok kutupludur ve kutuplar ile güvenlik etkileşimi bölgesel güçler tarafından belirlenir. Merkezi kompleksler ise bir süper gücün egemen olduğu tek kutuplu sistemler olmakla birlikte, bir süper gücün egemen olduğu, bir büyük gücün egemen olduğu, bir bölgesel gücün egemen olduğu ve kurumsal bir merkezleşmenin olduğu kompleksler olmak üzere dört şekilde sınıflandırılır. Büyük güç olan kompleksler ise iki veya çok kutupludur ve uluslararası sistemdeki büyük güçler bu komplekslere dahildirler. Süper kompleksler, büyük bir gücün aynı anda birden fazla komşu bölgeye müdahil olmasıyla birlikte ortaya çıkan güçlü

bölgelerarası güvenlik dinamikleridir (Buzan ve Waever, 2003: 55-59). Bu sınıflandırmaya göre Ortadoğu bölgesi, standart bölgesel güvenlik kompleksi olarak tanımlanır. Bu güvenlik kompleksinde İran, Suudi Arabistan, Mısır ve İsrail bölgesel güçler olarak sınıflandırılmış ve buna bağlı olarak bölge çok kutuplu olarak tanımlanmıştır.⁴

2. ARAP BAHARI SONRASI İRAN'IN BÖLGESEL GÜVENLİK POLİTİKASI

Ortadoğu bölgesi, karşılıklı güvenlik bağımlılığının mevcut olduğu ve güvenlik komplekslerinin en yoğun olduğu bölgelerden biridir. Buzan ve Waever'ın (2003: 187) sürekli çatışma oluşumu (a perennial conflict formation) olarak tanımladığı Ortadoğu güvenlik kompleksi, birimler arası karşılıklı bağımlılığın iş birliğinden ziyade çatışmaya dayalı olduğu bir kompleks olup, Fas'tan İran'a kadar, İsrail ve Arap ülkelerini de içine alacak biçimde tanımlanmıştır. Ortadoğu güvenliğinin çatışma geçmişi devletlerin bağımsızlıklarını koloni devletlerden almasından sonraki döneme dayanmaktadır. Soğuk Savaş döneminin tarafları olan ve süper güç olarak tanımlanan ABD ve SSCB, Ortadoğu bölgesinin stratejik ve coğrafi konumundan dolayı askeri ve diplomatik biçimlerde bölgeye müdahil olmuşlar ve bölge bu süreçte bu iki süper gücün çatışma alanı haline gelmiştir. 1948 yılında İsrail devletinin kurulması ve akabinde gerçekleşen Arap-İsrail Savaşları, 1970'lerde Ürdün ve Lübnan'da yaşanan iç savaşlar ve 1980 İran-İrak Savaşı bölgede Soğuk Savaş sürecinde yaşanan ve bölgesel dinamikleri değiştiren olaylardır (Mavruk Cavlak, 2019: 189-194). 1979 yılından beri süregelen Suudi Arabistan ve İran arasındaki bölgesel rekabet de bölgesel güvenlik anlamında çok önemlidir. Bu iki bölgesel güç arasındaki rekabet bölgesel birçok soruna ve mevcut sorunların da çözülmemesine sebep olmuştur.⁵

Bu çok kutuplu güvenlik kompleksinde İran, görece materyal güç kapasitesiyle büyük bölgesel güçler arasına girmektedir. Özellikle 1979 yılındaki İslam Devrimi'nden sonra Ortadoğu güvenliğinde aktif bir dış politika yürütmüş ve Soğuk Savaş dönemine denk gelen İran-İrak Savaşı'ndan sonra Ortadoğu güvenliğindeki çoğu devlet üzerindeki nüfuzunu arttırmıştır. 21. yüzyılın ilk yıllarında İran, Ortadoğu güvenliğinde kayda değer bir popülerliğe sahip olmuş ve jeopolitik üstünlüğü elinde bulundurmıştır. Sınırlarında meydana gelen Irak ve Afganistan savaşları, İran'ın bölgesel aktör olma yolundaki rakipleri Taliban ve Saddam Hüseyin'i devre dışı bırakmıştır. Ayrıca Hizbullah'ın 2006 yılındaki Lübnan Savaşı'nda İran destekli bir şekilde başarı sağlaması, İran'ın bölgede üstünlüğünü pekiştiren bir diğer gelişmedir (Norton, 2015: 129). İrani'ye (2008: 7) göre bu gelişmeler Şii nüfuz yayının artık Tahran'dan Beyrut'a kadar uzandığını göstermektedir.

Arap Baharı'nın başlamasıyla birlikte İran bölgesel güvenlik anlamında yeni bir döneme girmiştir. Arap Baharı ayaklanmalarını İran'ın dini lideri Ali Hamaney hoş karşılamış ve bunu bir "İslami uyanış dalgası" olarak nitelendirmiştir. İran, ayaklanmaların gerçekleştiği ülkelere müdahil olmamış aksine bölgesel gücünü arttırmak ve ABD'nin bölgedeki gücünü zayıflatmak için bu süreci bir fırsat olarak görmüştür (Parchami, 2012: 37-38). Fakat çatışmaların Mart 2011'de Suriye'ye sıçramasıyla birlikte, İran bölgesel güvenlik anlamında birçok tehditle karşı karşıya kalmıştır. İran'ın en güçlü müttefiklerinden biri olan Suriye'deki Beşşar Esad rejiminin değişme olasılığı ve yerine muhtemel batı destekli veya Suudi Arabistan ile müttefik olan bir rejimin gelmesi İran için bir tehdit oluşturmuştur (Hinnebusch, 2013: 278). Buna bağlı olarak, Suriye'de olası bir rejim değişikliği, İran'ın Ortadoğu güvenliğindeki en güçlü müttefikini kaybetmesine ve İsrail'e karşı desteklediği Hamas'a ve Hizbullah'a stratejik erişimi kaybetmesine neden olacaktır (Salem, 2011: 1). Suriye, özellikle de Tahran'a Hizbullah ile bir coğrafik link sağladığı için stratejik anlamda çok önemlidir. Bu noktada belirtmek gerekir ki Suriye ve Hizbullah, ABD ve İsrail'e karşı oluşturulan ve "direniş eksenini"⁶ adı verilen ittifakta İran için çok önemli rol oynamaktadır (Sadjadpour, 2014).

⁴ Bu sınıflandırma askeri ve ekonomik gücün yanı sıra nüfus da göz önünde bulundurularak yapılmıştır. İsrail ise materyal güç kapasitesine göre diğer ülkelere nazaran daha az kapasiteye sahip olmasına rağmen, bu güvenlik kompleksinin dinamiklerini belirlemede önemli rol oynadığı için o da bölgesel güç olarak sınıflandırılabilir.

⁵ İran ve Suudi Arabistan, Bahreyn, Irak, Lübnan, Suriye ve Yemen'de karşı karşıya gelmişlerdir.

⁶ Direniş eksenini (the resistance axis) İran, Suriye ve bölgesel devlet dışı aktörler olan Hizbullah ve Hamas'ın oluşturduğu bir ittifaktır. Bu ittifakın temelini oluşturan faktör, bu eksen içindeki aktörlerin ortak düşmana sahip olmasıdır.

Ortadoğu ülkelerinde Arap Baharı devam ederken, İran Hizbullah'a Suriye üzerinden askeri ve mali destek sağlamaya devam etmiştir. Mezhep birliğinin yanı sıra, İran'ın Ortadoğu güvenlik kompleksinde stratejik gücünü sürdürebilmesi için Hizbullah'ı Suriye üzerinden finanse etmesi ve bunun için de bu güvenlik kompleksindeki müttefiki olan Suriye'yi kaybetmemesi gerekmektedir. Özellikle Arap Baharı'nın meydana getirdiği dinamikler doğrultusunda Hizbullah'ın Lübnan'daki etkinliği İran için önem arz etmektedir. Zira, Ortadoğu güvenlik kompleksinde Hizbullah ile kaybolacak bir bağlantı, İran'ın savunma hattının da kaybı anlamına gelmektedir (Eddine, 2016: 114-117).

İran'ın Arap Baharı beklentileri bölgesel etki alanını arttırmak ve bölgesel rakiplerini zayıflatması iken, İran Arap Baharı sonrasında hem bölgesel güvenlik hem de ekonomik güç açısından zayıflamıştır. Beklentilerinin aksine İran, Tunus, Mısır ve Libya'da kurulan yeni hükümetlerle güçlü ilişkiler kuramamıştır. Çünkü bu hükümetler İran'ın Suriye'deki rejimi desteklemesi nedeniyle İran ile yakın ilişki içine girmemişlerdir. Bunun yanı sıra bölgedeki en güçlü müttefiki olan Suriye'nin Arap Baharı etkisi altına girmesi ve çatışmaların artması İran'ın güvenliğini tehdit etmiştir. Ayrıca İran'ın direniş eksenindeki önemli bir müttefiki olan Hamas'ın, Suriye'deki rejimi desteklememesi (bunun üzerine İran Hamas'a olan askeri ve finansal kaynağı kesmiştir) nedeniyle Hamas gibi kompleksdeki önemli bir müttefikini de kaybetmiştir (Akram, 2012).

Arap Baharı sonrası İran'ın bölgesel gücünün zayıflaması, özellikle bölgedeki rakipleri olan Suudi Arabistan ve İsrail ile rekabetini arttırmıştır. Bu artan rekabet sonucunda İran, Suriye'deki çatışmalara Hizbullah üzerinden daha fazla entegre olmuş ve bu sebeple de Lübnan'ın İran'ın bölgesel güvenlik kompleksindeki konumu Arap Baharı ile giderek daha fazla önem kazanmıştır.

3. LÜBNAN'IN BÖLGE SİYASETİNDEKİ ÖNEMİ

Lübnan'ın Ortadoğu güvenlik kompleksindeki yeri üzerine yapılan çalışmalar incelendiğinde, çoğu çalışmanın Lübnan'ı, İran, Suudi Arabistan ve İsrail'in güvenlik kompleksi yaklaşımı içerisinde değerlendirdiği görülmektedir. Bu çalışmaların ortak noktası, Lübnan'ın Ortadoğu'daki coğrafi konumun, siyasi ve toplumsal özelliklerinin, Lübnan'ın İran, Suudi Arabistan ve İsrail'in güvenlik kompleksi yaklaşımında kilit devlet rolünde olmasını sağladığıdır (Bknz. Tüysüzoğlu, 2013; Bregman, 2016; Friedman, 2018; Haugbolle, 2010; Hokayem, 2015; Irani, 2008; Koch-Stivachtis, 2019).

Lübnan'ın coğrafi ve kimlikli özellikleri hem İran hem de Suudi Arabistan, İsrail, Suriye ve Ürdün gibi diğer bölge aktörlerinin bölgesel güvenlik kompleksi yaklaşımında kritik bir öneme sahip olmasına neden olmuştur. Peki, Lübnan'ın bu özellikleri ilgili devletlerin bölgesel güvenliğini nasıl etkilemiştir? Bu soruya cevap verebilmek için öncelikle, Lübnan'ın sahip olduğu farklı özelliklerin tanımlanması gerekmektedir.

Lübnan, Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra sınırları Fransa tarafından çizildiğinden beri, ulusal kimliğini tanımlama çabası içerisinde (Humud, 2018). Lübnan'da siyasal yapı, dinsel ve mezhepsel aidiyetler ve bu çerçevede anayasal düzende ortaya konan kimlikler bağlamında oluşturulmuştur (Erdem, 2018, 23). Lübnan toplumunun %28,7 Sünni, %28,4 Şii Müslümanlardan, %36,2'si Hıristiyanlardan (Maruni Katolikleri en büyük Hıristiyan gruptur) oluşmaktadır (CIA Fackbook, 2019). 1944 yılında siyasal egemenliğin Fransızlardan Lübnanlılara devredildiği gün, ülkedeki siyasal yapı, resmi olarak tanınan 12'den fazla dini topluluk ve mezhep grubu arasında özellikle de Hıristiyan Maruniler ve Sünni Müslümanlar arasında her an çatışmaya dönüşebilecek bir tartışma konusu olmuştur. Söz konusu çatışma, Lübnan'daki siyasal yapı cumhurbaşkanının Hıristiyan, başbakanın Sünni ve parlamento başkanının Şii olduğu anayasal bir uzlaşmaya bağlı olacak şekilde çözülmeye çalışılmıştır (Bregman, 2016: 152-153). Ancak söz konusu dinsel/ mezhepsel anlamdaki farklılığın neden olduğu siyasal anlamdaki bu bölünmüşlük, başta İran olmak üzere Suudi Arabistan, Suriye, İsrail ve Ürdün eksenli çatışmalarda Lübnan'ın tüm kronik sorunları kendi bünyesine eklememesine neden olmaktadır (Tüysüzoğlu, 2013: 115). Bu durumun temel sebebi, söz konusu aktörlerin kendilerine özgü çıkarları ve güvenlik kaygıları nedeniyle dinsel ve mezhepsel kimlikleri güvenlikleştirmeleri olmakla birlikte, bu

güvenikleştirme söz konusu aktörlerin Lübnan'ı bölgesel güvenlik komplekslerine dahil etme girişimlerle sonuçlanmaktadır. Bu nedenle Lübnan, uluslararası sistemde hiçbir zaman özerk bir aktör olarak değil, daha ziyade bölgesel güçler ve onların devlet dışı veya alt-devlet vekilleri için jeopolitik bir savaş alanı olarak görülmektedir (Hazbun, 2016: 1053).

Lübnan'da 1975 yılında patlak veren iç savaş da tam bu noktada, söz konusu aktörlerin iç dinamikler ile bir araya gelmesiyle meydana gelmiştir. Ülkede çok kimlikli demografik yapıya cevap veremeyen siyasi sistem, Ürdün'den zorla tahliye edilen Filistin Kurtuluş Örgütü'nün (FKÖ) Lübnan'a yerleşmesiyle tamamen çökmüştür. 1975-1990 yılları arasında süren iç savaşa, İran, Lübnan, İsrail ve Ürdün olmak üzere bölge güçleri ve bölge dışı aktörler de müdahil olmuşlardır. Bu devletler savaşta farklı kimliklere sahip grupları destekleyerek, temelde Lübnan üzerinden birbirleriyle güç mücadelesine girmişlerdir (Altunışık, 2007: 5-6; Haugbolle, 2010: 17). Suriye'nin Lübnan'da hak iddia etmesi, İsrail'in tehdit algıları ve Şii lideri olduğunu iddia eden İran'ın, Lübnan Şii lideri ile inşa ettiği yakın bağ, Lübnan'da kimlik tabanlı çatışmaya ve rekabete açık bir ortam meydana getirmiştir (Tüysüzoğlu, 2013: 117). Örneğin, iç savaş döneminde İsrail, Lübnan'a 1978 ve 1982 yıllarında olmak üzere iki kez müdahale gerçekleştirmiştir. Bu müdahalelerde İsrail, Lübnan'ın FKÖ'ye destek sağladığı gerekçesini öne sürmüştür (Prados, 2006). Lübnan'ın çok kimlikli yapısı nedeniyle Ortadoğu sistemindeki kırılgan yapısı, İsrail'in tehdit olarak gördüğü Suriye, İran ve Irak gibi devletlerin İsrail'e karşı düşmanlıklarının bir aracı olarak FKÖ'nün Lübnan üzerinden kullanılacağına dair bir tehdit algısı yaratmıştır (Schiff, 1984: 220).

İsrail'in bu algı nedeniyle 1982 yılında gerçekleştirdiği Lübnan müdahalesi, çok kimlikli yapısı nedeniyle zaten iç savaş halinde olan Lübnan'ın politik ve toplumsal yapısını derinden sarsmış, din ve mezhep temelli yeni silahlı grupların ortaya çıkmasına sebebiyet vermiştir (Blank vd., 1988: 10-11). Bu durum sahip olunan siyasi sistemin gereken işlevleri ve en önemlisi de toplumsal güvenliği sağlayamamasına neden olmuş, söz konusu durum neticesinde de ilgili aktörler kimlik eksenli güvenikleştirmelerini sürekli olarak muhafaza etmiş ve Hizbullah gibi kimlik eksenli kurulan ve şiddetli bir araç olarak örgütleri vekaleten kullanan aktörlerin politikaları Lübnan'a ciddi zararlar vermiştir (Tüysüzoğlu, 2013: 117-118). Ortaya çıkan bu kaostan en çok yarar sağlayan, Hizbullah üzerinden Lübnan'ın iç siyasetine dahil olma fırsatı yakalaması sebebiyle İran olmuştur. İran'ın Lübnan'daki varlığı ve daha da önemlisi İsrail ile giderek daha da çatışan ilişkisi, genel savunma stratejisinin bir boyutu olarak İran'ın Hizbullah ile arasındaki bağı yoğunlaştırmasını sağlamıştır (Hunter, 2017: 22-23).

Bu noktada Lübnan'ın bölgesel güvenlik kompleksi içerisindeki yerini etkileyen temel aktörlerden biri olduğu için Hizbullah'a ayrı bir parantez açmak gerekmektedir. 1979'da İran'da Şii önderliğinde gerçekleşen İslam Devrimi'nin Lübnanlı Şii liderleri arasında yarattığı motivasyonun etkisiyle örgütlenen grup, 1982 yılında İsrail müdahalesiyle başlayan süreçte, İran'ın politik ve askeri desteğini alarak İsrail'e karşı mücadele etmiştir (Griffin, 2008: 6-7).

Hizbullah, iç savaştan günümüze Güney Lübnan'da İsrail hedeflerine karşı etkili saldırılar düzenlemiş ve bu saldırılar neticesinde hem Lübnan toplumunda hem de Filistin davası ekseninde Arap toplumlarında popülerliğinin giderek artması sonucu da Lübnan siyasetinde giderek güçlenmeye başlamıştır (Norton, 2007: 101). Hizbullah'ın bu popüleritesi Lübnan ve bölge özelinde İsrail ve Suudi Arabistan'ın da güvenlik endişelerini arttırmasına neden olmuştur. Bu noktada İsrail ve Suudi Arabistan, Şiilik ekseninde hareket eden ve İran'ın vekalet savaşçısı olarak gördüğü Hizbullah'ın Lübnan'da siyasi kontrolü ele almasını tehdit olarak algılaması ve bu durumu engelleyebilmek adına özellikle Maruni Hıristiyanlarla ve kendisine düşman olmayan Sünniler ile yeni bir Lübnan yaratarak, Lübnan'ı bölgesel güvenlik kompleksine dahil edebilme arayışındadır. Bu arayış içerisinde özellikle Arap Baharı'ndan sonra Suriye iç savaşında Hizbullah'ın güçlenmesi bu ihtimali giderek zorlaştırmıştır. Hatta Arap Baharı'ndan sonra İsrail politik iradesinde Lübnan, Suriye, Hizbullah ve İran'ın bir araya gelerek, Suudi Arabistan ve İsrail devletine karşı bir cephe oluşturdukları algısı giderek güçlenmiştir (Friedman, 2018 Nisan 15).

Arap Baharı'nın Suriye'ye sıçramasıyla birlikte de Lübnan'ın stratejik önemi giderek artmış, Lübnan siyasetinde Hizbullah'ın konumunu koruması İran açısından hayati önem teşkil etmiştir. Suriye, İran ve Hizbullah arasında hayati bir kanal konumunda olmakla birlikte, Esad rejiminin çöküş ihtimali, İran'ın Doğu Akdeniz'deki etkisini tehdit etmekte ve bu durumun gerçekleşmesi sonucunda da İran desteği olmadan Hizbullah'ın Lübnan siyasetindeki etkinliğinin azalması durumunu doğuracaktır (Hokayem, 2015: 4-5). Bu noktada özellikle Arap Baharı ile birlikte karşılıklı bağımlılığın bir yansıması olan Lübnan'ın bölgesel güvenlik kompleksindeki yerini belirleyen temel aktörün İran olduğu sonucuna ulaşmak mümkündür. İran'ın bölgesel değişimler bağlamında oluşturulmuş Hizbullah stratejisini anlamak, Lübnan'ın bu kompleks içerisindeki yerini daha iyi açıklayabilir.

4. BÖLGESEL GÜVENLİK KOMPLAKSİ TEORİSİ ÇERÇEVESİNDE İRAN'IN LÜBNAN SİYASETİNİN ANALİZİ

İran'ın bölgesel güvenlik kompleksine Suriye'yi ve Hizbullah vasıtasıyla Lübnan'ı dahil etme arayışları, Buzan ve Waeber'in (2003) "bölgesel güvenlik kompleksi tanımlanırken aktörler arasındaki güvenlik ilişkileri, ortak çıkarlar ve tehdit algıları doğrultusunda tanımlanabilir" yaklaşımına uygun şekilde gelişim göstermiştir. Bu noktada İran'ın bölgesel güvenlik kompleksinin "kimliksel yaklaşım" (Şii Hilali söylemi) ve "direniş eksenini" olmak üzere iki boyutu bulunduğunu söylemek mümkündür. Arap Baharı sonrası gelen noktada İran, bu boyutlar çerçevesinde Hizbullah'ın da yakın desteği ile İran-Suriye-Lübnan üçgeninde bölgesel güvenlik kompleksi kurmaya çalışmaktadır ve amacına ulaşmaya da oldukça yakındır.

İran söz konusu kompleks çerçevesinde özellikle Suriye'deki çatışmalarda Hizbullah'ı bir vekalet savaşçısı olarak kullanmakta ve Suriye ile ittifakının devamlılığı için de bağlayıcı bir aktör olarak görmektedir. Bunun yanı sıra İran için Hizbullah hem İran İslam Devrimi'ni Ortadoğu coğrafyasında ihraç etme aracı, hem de ortak tehdit algıladığı Suudi Arabistan, İsrail ve ABD gibi düşmanlarıyla mücadelede yararlı bir caydırıcı unsurdur. Söz konusu bu ilişki İran, Hizbullah ve Suriye'yi tehdit algıları ve güvenliklerini sağlayabilme açısından birbirlerine bağımlı konuma getirmektedir.

İran, kimliksel yaklaşım ile direniş eksenini boyutlarını dini ve milliyetçi söylemlerle birlikte kullanmaktadır. Bu söylemlerin temelinde güçlü bir "anti emperyalist" ve "anti Siyonist" vurgular bulunmaktadır. İran'ın Hizbullah ile ilişkisinde bu durum açıkça görülebilmektedir. Ayrıca İran bölgesel lider olabilmek için Arap dünyasına yönelik politikasında ABD ve İsrail düşmanlığını, dolayısıyla da Filistin'de Hamas'a verdiği desteği direniş eksenini bağlamında öne sürmüştür (Doster, 2012: 46-47). Bunun yanı sıra, Suriye'deki Esad rejimi ve Lübnan'daki Hizbullah ile ilişkileri sadece direniş eksenini ittifakı ile sınırlı kalmamış aynı zamanda bu ittifak Şii Hilali'nin oluşturulması temeline de dayanmaktadır. Özellikle Şii Hilali yaklaşımının temel hedefi bölgede Suudi Arabistan'a karşı bir güç dengesi kurabilmektir. Bu rekabet çerçevesinde İran ile Suudi Arabistan çatışmasının Lübnan üzerindeki etkisi de yadsınamaz boyuttadır (Selcen ve Akgül, 2020: 6). Her ne kadar İran, ABD ve İsrail karşıtlığı söylemi ile bir direniş eksenini oluşturulduğu algısını Arap dünyasına karşı kullansa da İran'ın Hizbullah ve Esad rejimine desteğinde ve Suudi Arabistan'a yönelik tehdit algısında Şii Hilali söylemi ekseninde kimliksel boyut ön plana çıkmaktadır. Bu açıdan ister kimliksel yaklaşım ister direniş eksenini söylemi üzerinden olsun, İran'ın Suriye ve Lübnan ile yakın ilişkisinin temel amaçlarının ortak noktasını, bölgenin güç politikasında "Şii eksenini kurumsallaştırmak" olarak belirtilebilir. Belirtmek gerekir ki hem İran hem de Suudi Arabistan mezhepçi politikalar izlemekte ve Lübnan'da yerleşik Hizbullah bu iki ülkenin bölgesel rekabetinde büyük bir öneme sahip olmaktadır. Bu noktada İran-Suudi Arabistan rekabetine ayrı bir parantez açmak gerekmektedir.

Ortadoğu'daki enerji kaynaklarını kontrol etme çabası yönüyle iki ülke arasındaki rekabet bölgesel üstünlük mücadelesi olarak görülse de söz konusu mücadele yalnız bu boyutta olmayıp, başta Lübnan olmak üzere Suriye, Irak ve Yemen'de kimliksel açıdan kendisine benzer olan grupları iktidara sahip olma hususunda sıcak çatışmaya varan politikalara kadar uzanmaktadır. Mezhepsel farklılıkların çatışmaya dönüşmesine zemin hazırlayan bu politikalar Ortadoğu bölgesini daha da karanlık bir ortama sürüklenme ihtimali bulunmaktadır. İran ve Suudi Arabistan'ın kendi çıkarları için başka devletlerin

toplumlarında yaşayan ve onlarla aynı mezhebe sahip olan halkların bu aidiyetlerini kendi çıkarları için kullanmaları, söz konusu ülkelerin mezhepçi politika izlediklerini göstermekte ve hatta bu ülkeler söz konusu halkları kendi çıkarları doğrultusunda vekil olarak kullanmakla kalmayıp, bu vekilliğin etkinliğini artırmak için onların sayısını da artırmaya çalışmakta, yani “Şiileştirme ya da Vahabileştirme” politikası da uygulamaktadırlar (İnat, vd. 2016: 8-9).

Lübnan da çok kimlikli yapısı gereği söz konusu politikalardan başta da İran ekseninde en çok etkilenen ülkelerden biri konumundadır. İran’ın Lübnan özelinde uyguladığı bu politikanın analizini yapabilmek adına ilk olarak, 1979 yılında gerçekleşen İslam Devrimi’yle birlikte İran, Suriye ve Hizbullah arasında bir ittifakın kurulmasından başlayarak bu birlikteliğin kökenlerini gözden geçirmek gerekmektedir. Bu birlikteliğin dini açıdan kökeni mezhebe ve kimliğe dayalı, bölgesel yayılcılığa zemin hazırlayan Velayet-i Fakih⁷ anlayışına dayanmaktadır. İran İslam Cumhuriyeti’ni kuran Humeyni 1970’lerde Irak’ta ders verdiği yıllarda geliştirdiği Velayet-i Fakih doktrinini, İran’da İslam Cumhuriyeti’ni kurduktan sonra kurumsallaştırmış ve İran İslam Cumhuriyeti’nin Anayasası’na yerleştirerek uygulamıştır (Taflıoğlu, 2013: 104). Bu doktrin, İslam ve siyaset ayırımına karşı çıkarak, İslam’ın politikada da faaliyet göstermesini savunmuştur. Humeyni, din adamlarının 12. İmam olan Muhammad al Mehdi’nin (Kayıp İmam ya da Mehdi) yokluğunda Şii toplumun hem dini hem de siyasi lideri olabileceğini savunmuştur ve İran’ı da Şiiliğin merkezi olarak görmüştür (Taflıoğlu, 2013: 97-98). Bu doktrin, bir İslam devletinin kurulmasını ve İslam dini içerisindeki ayrımların emperyalist ülkeler özellikle de ABD tarafından dayatıldığını, amaçlarının da İslam dinini ve Müslüman liderliğini yok etmek olduğunu savunmuştur. İran İslam devriminin başarı sağlamasıyla Lübnan’da oluşturulan Hizbullah, Humeyni’nin Velayet-i Fakih doktrinini benimsemiş ve Kayıp İmam Mehdi gelene kadar Humeyni’nin Şii toplumuna ve böylece Lübnan’daki Şiilere de liderlik yapmasını kabul etmiştir (Deeb, 1988: 692-694).

Politik açıdan ittifakın kökeni ise Lübnan’da 1975’te patlak veren ve 1989’a kadar süren iç savaşa dayanmaktadır. Lübnan’ı devletsiz ülke konumuna getiren 1975-1989 yılları arasındaki iç savaş süresince ülkenin kimliğe dayalı siyasal sistemi iyice çökmüştür. Bu durum Lübnan’a dışarıdan müdahaleleri kolaylaştırmakla kalmamış, ayrıca ülkenin geleceğini başta İran ve Suriye olmak üzere Suudi Arabistan ve İsrail gibi devletlerin politik çıkarlarına daha bağımlı hale gelmesine de neden olmuştur (İnat, vd. 2016: 17).

Özellikle 1982 yılında İsrail’in Lübnan’a müdahalesiyle birlikte oluşan otorite boşluğunda Lübnan siyasetinde giderek güçlenmeye başlayan Hizbullah’ın İran ve Suriye birlikteliğine⁸ katılmasıyla bölge aktörleri arasındaki çıkar çatışmaları Lübnan özelinde giderek artmıştır. İran ve Suriye, Hizbullah ile birlikte, Lübnan’daki nüfuzlarının önündeki engelleri kontrol altına almak ve İsrail’e karşı ön cephede savaşabilecek bir vekile sahip olma avantajını elde etmekle birlikte, ayrıca İran, Hizbullah’ın bölgesel güvenlik kompleksine dahil edilmesiyle birlikte, İslam Devrimi’ni başta Lübnan olmak üzere Ortadoğu’ya ihraç etme hayaline de sahip olmuştur (Bhalla, 2010).

Hem kimliksel hem de politik nedenlerle birlikte İran, Lübnan siyasetinde etkinliğini artırmaya çalışmış, Hizbullah’ın yardımıyla kendi rejimine benzer bir siyasi yapının kurulmasını hedeflemiştir. İran’a göre söz konusu hedeflerin önündeki engel ise, bölgedeki rakibi İsrail ve arkasındaki aktör ABD’dir. Bu açıdan Hizbullah, İran için düşmanı İsrail’e zarar verme fırsatını doğurmuştur (Philipp, 2006; Lawson,

⁷ Velayet-i Fakih bütün İslami ilimlerde ustalaşmış kişinin vekili anlamına gelmektedir.

⁸ Suriye’nin 1975’te Maruni Hıristiyan müttefiklerini korumak adına Lübnan’a askeri müdahalede bulunmasıyla birlikte, rakibi İsrail karşısında güç dengesini sağlayacak bir müttefik ihtiyacını da doğurmuştur. Bu açıdan İran’la yapılacak bir ittifak, Suriye’yi sadece İsrail karşısında değil, İran’ın da bölgesel rakibi olan Suudi Arabistan, Mısır ve Irak gibi aktörler karşısında avantajlı konuma getirecekti. Ayrıca karşılıklı bağımlılık çerçevesinde İran da 1979 İslam Devrimi’nin hemen akabinde Irak ile giriştiği bölgesel aktör olma mücadelesinde Doğu Akdeniz’de bir varlık oluşturmak ve kendi rejimini yaymak adına Suriye gibi güçlü bir aktörü yanına çekerek güç dengesinde avantajlı konuma geçmek arzusundaydı.

2007: 346). Bu fırsat, İran İslam Devrimi Muhafızları Ordusu'nun Suriye topraklarından Lübnan'a müdahalede bulunması ve Hizbullah'a destek sağlamasıyla neticelenmiştir (Sinkaya, 2012: 7).

2005 yılında Lübnan siyasetinin önemli isimlerinden ve Eski Başbakanlardan olan Refik Hariri'nin suikasta uğraması ile kimliksel ayrışmalar artmış, Hizbullah üzerinden özellikle İran'ın Lübnan üzerindeki politik kontrolü daha da artmaya başlamıştır. Hariri sonrası derinleşen ayrışma ve İran ile Suudi Arabistan'ın politik çıkarları doğrultusunda uyguladıkları kimliksel ve mezhepçi politika, Lübnan'da 8 Mart ve 14 Mart (Şii ve Sünni) bloklarının doğmasına sebep olmuştur. Bu gelişmeden sonra Lübnan iç siyaseti İran ve Suudi Arabistan sponsorluğunda bu iki hareket üzerinden belirlenirken, Lübnan söz konusu bu bölgesel aktörlerin rekabetine sahne olmuştur (Köprülü ve Ebrem, 2013: 1-4). Bu süreçte özellikle İran'ın operasyonel ve mali desteği ile Hizbullah, İsrail'e karşı üstünlüğünü artırmış ve bu sayede 2006 yılındaki Lübnan Savaşı'nda İsrail karşısında önemli ölçüde askeri başarı elde edebilmiş ve bölgedeki gücünü ispatlamıştır. Hizbullah'ın 2006 yılındaki Lübnan Savaşı'nda ve sonrasındaki çatışmalarda İsrail'e karşı bu stratejik başarıları, aynı zamanda İran'ı Ortadoğu siyasetinde önemli bir oyuncu haline getirmiş ve İran'ın genel olarak Arap dünyasındaki popülaritesini arttırmıştır (Hokayem, 2015: 1-2).

Arap Baharı'nın Suriye'ye sıçramasıyla birlikte bölgesel güvenlik kompleksinde Lübnan'ın konumu İran açısından giderek daha da önem kazanmıştır. Bu süreçte İran, Suriye'ye sıra gelene kadar tehdit olarak algıladığı devletlerdeki çatışmalara hem kimliksel rekabet hem de jeopolitik çıkarlarından dolayı müdahil olmamıştır. Ancak Arap Baharı'nın etkilerinin Suriye'de hissedilmeye başlamasıyla birlikte, İran'ın önemli bir müttefikini kaybetme ihtimalinin doğması, "Şii eksenini kurumsallaştırmak" gibi İran'ın bölgesel güvenlik kompleksinin belirleyici unsurlarından olan kimlik tabanlı yaklaşımın önemini arttırmıştır. Bu durum, Şii eksenini koruyabilmek adına İran'ın Hizbullah ile birlikte Suriye'deki çatışmalara daha fazla entegre olmasına sebebiyet vermiştir. Bu duruma ek olarak Lübnan'da Hizbullah ile arasındaki kara yolu bağlantısını sağlayan transit ülke konumunda olan yine Suriye'dir. Suriye ile bu bağlantının kaybedilmesi, "Beyrut-Şam-Bağdat-Tahrân" güzergahı üzerinden mobilize edebildiği Hizbullah ve diğer vekil aktörleri İran'ın bölgesel politikaları doğrultusunda desteklemesini ve kullanmasını zorlaştıracaktır. Bu da sonuç olarak İran'ın "direniş eksenini" söyleminin işaret ettiği bölgesel yapılanmanın zarar görmesi anlamına gelecektir (Caner, 2018).

Farklı ideolojik özelliklere rağmen hem kimliksel (mezhepçi) yaklaşım hem de direniş eksenini söylemi İran'ın bazı jeopolitik kaygılarına dayanmaktadır. Arap Baharı'nın neden olduğu dönüşüm süreci ile birlikte Suriye'de ABD, İsrail ve Suudi Arabistan eksenli muhtemel bir hükümet değişikliği durumunun oluşması, İran'ın jeopolitik çıkarlarına tehdit doğurmuştur. Bu sebeple İran'ın güvenlik yaklaşımında jeopolitik çıkar kaygılarıyla Suriye ve Hizbullah ile kurduğu ittifak önemli bir konuma sahiptir (Sinkaya, 2012: 3-4). Ancak bu ittifak, Lübnan'daki politik düzeni etkileyerek, Sünni-Şii eksenindeki ayrışmayı daha da derinleştirmiştir. Zira Lübnan'ın siyasi yapısı kimlik ve mezhep aidiyetleri dengesi ile bölgesel aktörlerin sponsorluğu üzerine kurulu olduğundan, her bir kimlik Suriye'deki çatışmaları farklı şekilde değerlendirmiştir. Lübnanlı Şiiiler, Baas rejimini desteklerken, Hariri taraftarları ile Maruniler ve Durziler Baas karşıtı yaklaşıma sahip olmuşlardır. Hizbullah'ın Suriye'deki çatışmalara katılacağı beyan etmesiyle birlikte, Suriye'de muhalif blokları destekleyen Sünni gruplar da eş zamanlı olarak paramiliter yapılar kurarak, Lübnan'da Hizbullah ile mücadeleye başlamışlardır. Bu durum, Hizbullah'ın Lübnan'da otoritesini kaybetmemesi adına İran'ı Lübnan içerisine daha fazla iterken, var olan kırılma yapının daha da bozulmasına neden olmaktadır (Köprülü ve Ebrem, 2013: 20).

Bu noktada özellikle Arap Baharı ile birlikte karşılıklı bağımlılığın odak noktası olan Lübnan'ın, İran'ın düşmanlarıyla mücadele edebilmesi bakımından bölgesel güvenlik kompleksinde belirleyici temel aktör olduğu ve bu nedenle de Hizbullah'ın Lübnan siyasetinde konumunu koruması gerektiği ve İran'ın bunu sağlayabilmek adına her türlü çabayı sarf edebileceği sonucuna ulaşmak mümkündür.

İran'ın Lübnan'daki nüfuzunu artırma çabaları sadece Hizbullah'a yaptığı askeri ve mali yardımla sınırlı olmamakla birlikte, İran, Lübnan'daki ideolojik ve siyasi etki alanını, özellikle Şii topluma odaklanarak genişletmek için kültürel, eğitimsel, medya ve bilgilendirici, dini, insani yardım ve yeniden yapılanma programları dahil olmak üzere sayısız yumuşak güç araçlarını da kullanmaktadır. Bu çabalar, Hizbullah'ın imajını ve gücünü artırmayı, dolayısıyla İran'ın Lübnan'daki varlığını ve etkisini ve Hizbullah ile bağlarını haklı çıkarmayı ve Lübnan'daki kamuoyunu ABD, İsrail ve Sünni Arap ülkelerine karşı çevirmeyi amaçlamaktadır (Majidyar, 2017).

SONUÇ

Bu çalışmada bölgesel güvenlik kompleksi teorisi çerçevesinde İran'ın Lübnan siyaseti analiz edilmiş olmakla birlikte, "İran'ın bölgesel güvenlik kompleksinde Lübnan'ın neden stratejik bir öneme sahip olduğu" sorusuna cevap aranmıştır.

İran'ın Arap ülkeleri ile etnik ve mezhepsel nedenlere dayalı ve çatışmaya dönüşebilen bir rekabeti bulunması, İran'ı Ortadoğu güvenlik kompleksini etkileyen en önemli aktörlerden biri yapmaktadır. Bu açıdan Ortadoğu güvenlik kompleksinde yer alan jeopolitik çıkar, kimlik ve mezhebe dayalı olan çatışma dinamiğinde İran "Arap olmayan" kategorisinin en önde gelen temsilcisi olduğunu söylemek mümkündür.

Özellikle Arap Baharı sonrası dönemde, Ortadoğu siyasetinin öngörülemez doğasının ve bölgesel ilişkilerin yeniden tanımlanması, ittifaklar arasındaki jeopolitik çıkarların ve kimliksel bağların önemini daha da arttırmıştır. Ayrıca bölge çapında çatışmaların uzaması, devletler arasındaki güvensizlik hissini arttırmış, bölgenin öngörülemez güvenlik dinamiklerinin bir sonucu olarak da güvenlikleştirme eksenli bölgesel güvenlik kompleksi oluşumları doğmuştur. Bu süreçte İran'ın Hizbullah ve Suriye ile ittifakının daha çok İsrail, Suudi Arabistan ve dolayısıyla ABD askeri tehdidini dengelemeyi ya da şu anda sınırlarında ABD askeri varlığından kaynaklı algılanan tehditlere karşı caydırıcı gücü hedeflediğini söylemek mümkündür. Bu hedef doğrultusunda Lübnan coğrafi konumu ve kimliksel özellikleri gereği İran açısından stratejik bir özelliğe sahiptir. Lübnan topraklarının Doğu Akdeniz'deki konumu gereği Ortadoğu'nun denize çıkış noktasında bulunması ve İsrail-Suriye arasındaki tampon bölge özelliği, Lübnan'ın İran'ın bölgesel güvenlik kompleksinin merkezinde olmasına neden olmuştur. Lübnan'ın bu jeostratejik konumundan faydalanmak isteyen İran, Lübnan'ın iç yapısına ait kimliksel özellikleri Hizbullah vasıtasıyla kullanarak, Lübnan'da etkin olabilmeyi hedeflemiştir. İran bu sayede, bölgenin güç politikasında "Şii eksenini kurumsallaştırmak" gibi stratejik öneme sahip faydaları elde etmeyi de amaçlamıştır. Özellikle Arap Baharı'nın Suriye'ye sıçramasıyla birlikte, İran'ın önemli bir müttefikini kaybetme ihtimalinin doğması, "Şii eksenini kurumsallaştırmak" gibi İran'ın bölgesel güvenlik kompleksinin belirleyici unsurlarından olan kimlik tabanlı yaklaşımın Lübnan politikası üzerindeki önemini arttırmıştır. Bu durum, Şii eksenini koruyabilmek adına İran'ın Hizbullah ile birlikte Suriye'deki çatışmalara daha fazla entegre olmasına sebebiyet vermiştir.

Suriye'de Esad rejiminin düşme ihtimali hem İran hem de Hizbullah için "Şii eksenini" üzerinde zararlı bir etki yaratacaktır. Suriye'de muhtemel bir Sünni eksenli zaferin, son on yılda Şii siyasi kazanımlarının yok olacağı anlamını doğurmaktadır. Böyle bir ihtimalin gerçekleşmesi durumunda başta Hizbullah olmak üzere Şii grupların kazanımlarını yeniden elde etmek için Suriye ve özellikle de Lübnan'da geniş çaplı bir savaşa gireceğini varsaymak mantıksız değildir.

Özetle Arap Baharı sonraki süreç İran'ın kendisini ne kadar tehdit altında hissederse, bölgesel varlığını genişletme olasılığının da o kadar yüksek olduğunu göstermiştir. Kısa vadede İran'ın Hizbullah ve Suriye ile olan ittifakının devamlılığı, potansiyel güvenlik tehditlerine karşı caydırıcı gücünü koruyacaktır. Bu noktada özellikle Arap Baharı ile birlikte karşılıklı bağımlılığın odak noktası olan Lübnan'ın, İran'ın bölgesel güvenlik kompleksinde belirleyici temel aktör olduğu ve bu nedenle de Hizbullah'ın Lübnan siyasetinde konumunu koruması gerektiği sonucuna ulaşmak mümkündür.

Sonuç olarak İran bu noktada başarılı olursa, Ortadoğu'daki çıkarlarına karşı güç dengesini değiştirme potansiyeline sahip olabilecektir. Ancak bu durum aynı zamanda İsrail ve Suudi Arabistan'ın da güvenlik endişelerini arttıracığından büyük olasılıkla güvenlik ikilemi doğrultusunda militarizmin ve istikrarsızlığın da artmasına yol açacaktır.

KAYNAKÇA

- Akgül Açıkmeşe, S. (2011). Algı mı, Söylem mi? Kopenhag Okulu ve Yeni Klasik Gerçekçilikte Güvenlik Tehditleri. *Uluslararası İlişkiler*, 8(30), 43-73.
- Akram, F. (2012). Hamas Leader Abandons Longtime Base in Damascus. *New York Times*. Erişim adresi <https://www.nytimes.com/2012/01/28/world/middleeast/khaled-meshal-the-leader-ofhamas-vacates-damascus.html>.
- Alagöz, B. ve Kandemir, E. (2015). 11 Eylül Sonrası Dönemde Bölgesel Güvenlik ve İran'ın Afganistan Siyaseti. *Turkish Journal of Middle Eastern Studies*, 2(2), 109-140.
- Altunışık, M.B. (2007). *Lübnan Krizi: Nedenleri ve Sonuçları*. İstanbul: Tesev Yayınları.
- Buzan, B. and Waever, O. (2003). *Regions and Powers: The Structure of International Security*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Buzan, B., Waever, O. and Wilde, J. (1998). *Security: A New Framework for Analysis*. Londra: Lynne Rienner Publishers.
- Buzan, B., Jones, C. and Little, R. (1993). *The Logic of Anarchy: Neorealism to Structural Realism*. New York: Columbia University Press.
- Buzan, B. (1983). *People, States and Fear: The National Security Problem in International Relations*. Brighton: Harvester Wheatsheaf.
- Bhalla, R. (2010). Syria, Hezbollah and Iran: An Alliance in Flux. *Stratfor*. Erişim adresi <https://worldview.stratfor.com/article/syria-hezbollah-and-iran-alliance-flux>.
- Blank, S., Grinter, L.E., Kilingaman, J.W., Ofcansky, T.P., Ware, L.B. and Weathers, B.E. (1988). *Low-Intensity Conflict in the Third World*. Alabama: Air University Press.
- Bregman, A. (2016). *Israel's Wars A history since 1947*, New York: Routledge.
- Caner, M. (2018). Suriye'de İran-İsrail Mücadelesi. *Kriter Dergisi*, 3 (28). Erişim adresi <https://kriterdergi.com/dis-politika/suriyede-iran-israil-mucadelesi>
- CIA The World Factbook. (2019). Lebanon. *CIA*. Erişim adresi <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/le.html>.
- Deeb, M. (1988). Shia movements in Lebanon: Their formation, ideology, social basis, and links with Iran and Syria. *Third World Quarterly*, 10(2), 683-698.
- Doster, B. (2012). Bir Bölgesel Güç Olarak İran'ın Ortadoğu Politikası. *Ortadoğu Analiz*, 4(44), 44-51.
- Eddine, M.N. (2016). Sectarian and Ethnic Politics: The Syrian Conflict. A. Saikal (Ed.), *The Arab World And Iran: A Turbulent Region in Transition* içinde (103-124. ss.). New York: Palgrave Macmillan.
- Erdem, G. (2018). Lübnan'da Şii Siyasi Hareketin Evrimi: Emel'den Hizbullah'a. *The Turkish Yearbook of International Relations*, 49, 21-55.
- Friedman, T.L. (2018, Nisan 15). Are Iran and Israel Headed for Their First Direct War? *The New York Times*. Erişim adresi <https://www.nytimes.com/2018/04/15/opinion/war-syria-iran-israel.html>.
- Griffin, G.C. (2008). Israel Versus Hezbollah 2006 An Assessment of Israeli Strategy. *Military and Operational Arts and Sciences from Air University*.
- Haugbolle, S. (2010). *War and Memory in Lebanon*. New York: Cambridge University Press.
- Hazbun, W. (2016). Assembling security in a 'weak state:' the contentious politics of plural governance in Lebanon since 2005. *Third World Quarterly*, 37(6), 1053-1070.
- Hinnebusch, R. (2003). *The international politics of the Middle East*. Manchester University Press.
- Hokayem, E. (2015). Iran and Lebanon. *The Iran Primer*. Erişim adresi <https://iranprimer.usip.org/resource/iran-and-lebanon>.
- Humud, C. E. (2018). *Lebanon, Congressional Research Service* (Report No: R44759). Erişim adresi <https://fas.org/spp/crs/mideast/R44759.pdf>.
- Hunter, S. (2017). Iran's Policy Toward the Persian Gulf: Dynamics of Continuity and Change. G. Bahgat, A. Ehteshami and N. Quilliam (Ed.), *Security and Bilateral Issues between Iran and its Arab Neighbours* içinde (11-38. ss.). New York: Palgrave Macmillan.
- Independent Türkçe. (2021). İran'ın açıklamaları Lübnan siyasetinde tepkiyle karşılandı. Erişim adresi <https://www.indyrturk.com/node/295256/dünya/iranin-aciklamalari-lubnan-siyasetinde-tepkiyle-karsilandi>
- Irani, G.E. (2008). *Iran's Regional Security Policy: Opportunities and Challenges* (Report No: 52/2008). Documento de Trabajo Working Paper. Erişim adresi http://www.realinstitutoelcano.org/wps/portal/rielcano_en/contenido?WCM_GLOBAL_CONTEXT=/elcan/elcano_in/zonas_in/dt52-2008.

- İnat, K., Kurt, V., Yegin, A., Gürler, R.T., Özdemir, Ö.B., Özdemirci, A.S. ve Akdoğan, İ. (2016). İran-Suudi Arabistan Rekabetinin Bölgesel Yansımaları, SETA Analiz, Sayı 148.
- Koşak, Ç. (2021). İran'ın İsrail'i tehdit etmesinden sonra gözler Lübnan'ın güneyine çevrildi. Anadolu Ajansı. Erişim adresi <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/iranin-israili-tehdit-etmesinden-sonra-gozler-lubnanin-guneyine-cevrildi/2099850>
- Köprülü, N. ve Ebremler, İ.S. (2013). Lübnan'da Çoklu Güç Paylaşımı ve Ortaklıkçı Demokrasi Zemininin Arap Ayaklanmaları Sonrası Geleceği, *Akademik Orta Doğu*, 8(1), 1-24.
- Lawson, F.H. (2007). New Twists, More Intricate Configurations: The Changing Israel Palestinian Regional Security Complex. *Perspectives on Global Development and Technology*, 6, 345-362.
- Majidyar, A. (2017). Iran Steps up Efforts to Expand Its Influence in Lebanon. Erişim adresi <https://www.mei.edu/publications/iran-steps-efforts-expand-its-influence-lebanon>.
- Mavruk Cavlak, Ç. (2019). The Cold War 1945-1989: Regional Developments. V. Şeyşane and P.E. Pfeiffer (Ed.), *History of international relations* içinde (179-205. ss.). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Yayınları.
- Norton, A. R. (2015). The Geopolitics of the Sunni–Shia Rift. E. Monier (Ed.), *Regional Insecurity After the Arab Uprisings Narratives of Security and Threat* içinde (129-150. ss.). New York: Palgrave Macmillan.
- Norton, A. R. (2007). *Hezbollah: A Short History*. New Jersey: Princeton University Press.
- Özdemir, Ç. (2017). Suudi-İran Çekişmesinde Son Perde Lübnan. *Deutsche Welle*. Erişim adresi <https://www.dw.com/tr/suudi-iran-çekişmesinde-son-perde-lübnan/a-41404765>.
- Parchami, A. (2012). The Arab Spring: the view from Tehran. *Contemporary Politics*, 18(1), 35-52.
- Philipp, P. (2006). İran ve Suriye neden Hizbullah'ı destekliyor?. *Deutsche Welle*. Erişim adresi <https://www.dw.com/tr/iran-ve-suriye-neden-hizbullah%C4%B1-destekliyor/a-2520990>
- Prados, A. B. (2006, Ocak 19). Issue Brief for Congress: Lebanon. *Congressional Research Service*. Erişim adresi <http://fpc.state.gov/documents/organization/61471.pdf>.
- Sadjadpour, K. (2014, Haziran 09). Iran: Syria's Lone Regional Ally. *Carnegie Endowment for International Peace*. Erişim adresi <http://carnegieendowment.org/2014/06/09/syria-s-lone-regional-ally-iran/hd71?>
- Salem, P. (2011). A new balance of power if Syria shifts away from Iran. *The National*. Erişim adresi <https://www.thenationalnews.com/a-new-balance-of-power-if-syria-shifts-away-from-iran-1.378096>.
- Schiff, Z. (2006). Israel's War with Iran. *Foreign Affairs*, 85(6), 23-31.
- Selcen, N. ve Akgül, P. (2020). İran'ın Levant'taki İzdüşümü: Hizbullah. *İran Araştırmaları Merkezi*. Erişim adresi <https://iramcenter.org/iranin-levanttaki-izdusumu-hizbullah/>
- Singer, J. D., Bremer S. and Stuckey, J. (1972). Capability Distribution, Uncertainty and Major Power War, 1820-1965. B. Russett (Ed.) *Peace, War, and Numbers* içinde (19-48. ss.). Beverly Hills: Sage.
- Sinkaya, B. (2012). Arap Baharı Sürecinde İran'ın Suriye Politikası, *SETA Analiz*, 53, s. 4-37.
- Şilibekova, A. (2007). Orta Asya Bölgesel Güvenlik Sistemine Doğru: Perspektifler, *ICANAS*, 38(10), 1319-1326.
- Taflıoğlu, S. (2013). İran İslam Cumhuriyeti'nde Egemenlik ve Meşruiyet Kaynağı 'Velayet-i Fakih', *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 68(3), 95-112.
- Tüysüzöğlü, G. (2013). Sosyal Konstruktivizm ve Kopenhag Okulu Bağlamında Lübnan'daki Siyasal Yapının Değerlendirilmesi. *Uluslararası Hukuk ve Politika*, 9(35), 115-143.
- Waeber, O. (1995). Securitization and Desecuritization. R.D. Lipschutz (Ed.), *On Security* içinde (46-87. ss.), New York: Columbia University Press.

EXTENDED SUMMARY

Purpose

The aim of this study is to examine Iran's policy towards Lebanon through Hezbollah in the post-Arab Spring period within the framework of the regional security complex theory put forward by Barry Buzan and Ole Waever. The study seeks to answer the question of "why Lebanon has a strategic importance in Iran's regional security complex."

Methodology

The theoretical framework of this study is the regional security complex theory of Barry Buzan and Ole Waever. In the study, a case study approach which is one of the qualitative research designs, is used and Iran's Lebanon policy is chosen as a case for in-depth analysis.

Findings

The regional security complex theory which deals with the changing understanding of international security after the Cold War in the context of regional dynamics, is a theoretical framework put forward by the Copenhagen School within the scope of the new security approach.

The regional security complex theory reconciles the interdependence of security with geographical features, primarily distance. According to the theory, geographically close neighboring countries are interconnected by regional internal security dynamics and threat perceptions.

The Middle East security complex which is classified in this context, is a complex that includes regional powers such as Iran, Saudi Arabia and Israel, where cooperation and conflict are constantly experienced. Especially in the post-Arab Spring period, the redefinition of the unpredictable feature of Middle East politics and regional relations have increased the importance of geopolitical interests and identity between alliances. Moreover, the prolongation of the conflicts throughout the region has increased the feeling of insecurity among states in the Middle East. As a result of the unpredictable security dynamics of the region, regional security complexes with the axis of securitization have been formed.

Iran, as a regional power in the Middle East security complex, increased its threat perception with the spread of the Arab Spring uprisings to Syria and focused on consolidating its defense line. In this security complex, Iran has given importance to cooperation with Hezbollah, which is a strong non-state actor, based on a common threat perception, mutual security dependency and identity bond. It can be argued that Iran's alliance with Hezbollah and Syria aims to balance the military threat of Israel, Saudi Arabia and therefore the USA. In addition, it might be argued that Iran is currently targeting a deterrent force against the threats it perceives due to the US military presence on its borders.

In line with this aim, Lebanon has a strategic importance for Iran due to its geographical location and identity characteristics. Lebanon is at the center of Iran's regional security complex because the Lebanese lands are located at the exit point of the Middle East due to its location in the Eastern Mediterranean, and it is the buffer zone between Israel and Syria.

Conclusion and Discussion

The regional security complex theory criticizes Samuel Huntington's Clash of Civilizations approach and argues that the problems arise not between civilizations, but inter-regional or intra-regional issues in the post-Cold War era.

The theory argues that some geographical regions form a complex because of states experiencing similar problems. Within the scope of this approach, the Middle East region as a regional complex, is of great importance in terms of international security and constitutes an important example in terms of testing the arguments of the theory.

The Middle East region is defined as conflict-based regional security complex, which is dominated by the balance of power principle and consists of regimes and states with similar security concerns.

In the Middle East, there are important reasons that pave the way for the formation of a regional security complex through rivalries. First of all, although the majority of the Middle East population today is Muslim, non-Muslim religious minorities such as Maronite Christians and Orthodox are dispersed in various countries in the region. Moreover, differences between Sunni and Shiite groups and sectarian divisions and conflicts within themselves can be counted as one of the reasons. At this point, Iran's rivalry with Arab countries, especially Saudi Arabia, based on ethnic and sectarian reasons, which can turn into conflict, makes Iran one of the most important actors affecting the Middle East security complex. In this respect, one can argue that Iran is the most prominent representative of the "non-Arab" category in the dynamics of conflict between "Arabs vs non-Arabs" and "Arab among themselves" in the Middle East security complex.

When Iran's struggle to become a regional power with Israel and Saudi Arabia is added to the mentioned competition, the alliance that Iran has established with Lebanon and Syria through Hezbollah in the Middle East regional security complex has an important position in order to maintain the balance of power.

The regional security complex created by Iran based on a conjunctural alliance with Syria and Hezbollah in Lebanon has been shaped by giving importance to both geopolitical and identity factors. In this respect, it can be argued that Iran's alliance with Lebanon and Syria aims to balance the US threat and to create a deterrent against the perceived threat, mostly from Israel and Saudi Arabia.

Iran's regional security complex extends to historical, political, sectarian (identity), economic and socio-cultural ties that have increased in scope and scale after the 1979 Iranian Revolution in order to strengthen and expand Iranian influence in the Middle East. However, this study mainly covers the period after the Arab Spring. The transformation initiated by the Arab Spring caused changes in the balance of power in the Middle East, thus causing regional actors to revise their policies. With the Arab Spring's impact especially on Syria, Iran faced the possibility of losing an important ally. This situation has increased the importance of the identity-based approaches, such as "institutionalizing the Shiite axis", which is one of the determining elements of Iran's regional security complex. This situation has caused Iran to be more integrated into the conflicts in Syria with Hezbollah in order to protect the Shiite axis. Thus, one can reach the conclusion that Lebanon which has become the focal point of interdependence with the Arab Spring, is the main decisive actor in Iran's regional security complex, and therefore Hezbollah must maintain its position in Lebanese politics.